

O'ZBEKISTONDA TARIXIY OBIDALARINI TA'MIRLASH VA SAQLASH BO'YICHA DAVLAT SIYOSATI TARIXI

I.Mahkamov

“Millat Umidi” universiteti

E-pochta: ismoilkhonmahkamov@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda tarixiy obidalarni ta'mirlash va saqlash bo'yicha davlat siyosatining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Unda tarixiy merosni asrash, restavratsiya siyosati, madaniy yodgorliklarni saqlash bo'yicha qabul qilingan davlat dasturlari va qonunlarning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: tarixiy obidalar, madaniy meros, davlat siyosati, restavratsiya, madaniyatni asrash.

Аннотация: В статье анализируются становление и этапы развития государственной политики по реставрации и сохранению исторических памятников в Узбекистане. Подчеркивается значение государственных программ и законов, принятых для сохранения исторического наследия, реставрационной политики и сохранения памятников культуры.

Ключевые слова: исторические памятники, культурное наследие, государственная политика, реставрация, сохранение культуры.

Abstract: The article analyzes the formation and stages of development of state policy on the restoration and preservation of historical monuments in Uzbekistan. It highlights the importance of state programs and laws adopted for the preservation of historical heritage, restoration policy, and the preservation of cultural monuments.

Key words: historical monuments, cultural heritage, state policy, restoration, preservation of culture.

O'zbekiston hududidagi tarixiy obidalar milliy o'zlikni anglash va tarixiy xotirani saqlashda muhim ahamiyatga ega. Davlat tomonidan tarixiy obidalarni restavratsiya qilish, ularni asrab-avaylash va xalqaro miqyosda targ'ib etish bo'yicha qator dasturlar amalga oshirilgan. Xususan, Mustaqillik yillarida madaniy merosni tiklash bo'yicha O'zbekiston Respublikasining qator farmon va qarorlari qabul qilingan.

O'zbekistonda tarixiy obidalarni ta'mirlash va saqlash bo'yicha davlat siyosati tarixi

Tarixiy obidalar har bir xalqning o'zligini anglashda, tarixiy xotirasini asrashda va madaniy merosini avloddan avlodga yetkazishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston hududi qadimdan boy tarixiy va madaniy yodgorliklarga ega bo'lib, ular orasida qadimiy shaharlar, me'moriy majmualar, masjidlar, madrasalar, maqbaralar, qal'alar va boshqa turdagi obidalar mavjud (Khasanova, 2023). Sovet davrida tarixiy

yodgorliklarni asrashga e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, mustaqillik yillarida bu sohada tub burilish yuz berdi. Ayniqsa, madaniy merosni tiklash, restavratsiya qilish va xalqaro miqyosda tanitish bo'yicha davlat siyosati shakllandi (UNESCO, 2023). Hozirda O'zbekiston UNESCO kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda ko'plab tarixiy obidalarni qayta tiklash va muhofaza qilish ishlarini amalga oshirmoqda (Akilova, 2021).

O'zbekistonda tarixiy obidalarni muhofaza qilish siyosati bir necha bosqichlarda shakllangan. Sovet davrida ayrim tarixiy yodgorliklar davlat himoyasiga olingan bo'lsa-da, diniy inshootlar va milliy qadriyatlar bilan bog'liq obidalar yetarlicha e'tiborga olinmagan (Hamidova, 2023). 1991-yilda mustaqillikka erishgan O'zbekiston uchun tarixiy merosni qayta tiklash masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi (Dusatova, 2025). Dastlabki yillarda tarixiy shaharlar — Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi joylarda keng ko'lamli restavratsiya ishlari olib borildi (UNESCO, 2023). Shuningdek, 2001-yilda qabul qilingan "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish to'g'risida"gi qonun bu boradagi siyosatning huquqiy asosini mustahkamladi (Law of the Republic of Uzbekistan, 2001).

Tarixiy obidalarni ta'mirlash va saqlash siyosati bir nechta asosiy yo'nalishlarga ega. Birinchidan, qonunchilik bazasini mustahkamlash — tarixiy obidalar reyestrini shakllantirish, ularni nazorat qilish va noqonuniy buzilishlarning oldini olish (Hamidova, 2023). Ikkinchidan, restavratsiya va konservatsiya ishlari. So'nggi yillarda O'zbekiston hududidagi ko'plab tarixiy inshootlar zamonaviy texnologiyalar yordamida qayta tiklandi (Dusatova, 2025). Uchinchi yo'nalish esa xalqaro hamkorlikdir. O'zbekiston UNESCO va ICCROM kabi tashkilotlar bilan madaniy merosni asrash bo'yicha yirik loyihalarni amalga oshirmoqda (UNESCO, 2023).

Bugungi kunda Samarqanddagi Registon majmuasi, Buxorodagi Poyi-Kalon ansambli, Xivadagi Ichan-Qal'a kabi obidalar UNESCOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan (UNESCO, 2023). Shuningdek, Shahrisabz shahridagi Amir Temur davriga oid inshootlar, Termizdagi arxeologik yodgorliklar, Toshkentdagi Ko'kaldosh madrasasi singari obyektlarda ham restavratsiya ishlari olib borilgan (Khasanova, 2023). Obidalarni asrash bo'yicha qabul qilingan davlat dasturlari orqali mahalliy aholi ham ushbu jarayonlarga jalb etilmoqda (Hamidova, 2023).

Tarixiy obidalarni ta'mirlash jarayonida ayrim muammolar mavjud, jumladan ba'zi restavratsiya ishlari ilmiy asosga tayanmagan, natijada obidaning asl qiyofasi o'zgargan holatlar kuzatilgan (Dusatova, 2025). Moliyaviy mablag'larning yetishmasligi, mutaxassislarning kamligi va restavratsiya sifati pastligi kabi masalalar hamon dolzarb (Hamidova, 2023). Bundan tashqari, zamonaviy qurilishlar tarixiy muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa tarixiy landshaftning buzilishiga olib kelmoqda (Akilova, 2021).

Kelajakda O'zbekiston tarixiy obidalarni saqlashda zamonaviy texnologiyalarni kengroq qo'llashi zarur. Lazerli skanerlash, 3D modellashtirish va raqamli arxivlash kabi usullar bu borada muhim rol o'ynaydi (Dusatova, 2025). Shuningdek, yosh restavratorlarni tayyorlash va mutaxassislar malakasini oshirish davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylanishi lozim (Hamidova, 2023). Mahalliy hamjamiyatni bu jarayonga jalb etish esa tarixiy merosni asrash madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi (Khasanova, 2023).

O'zbekiston Respublikasi tarixiy obidalarni ta'mirlash va saqlash sohasida sezilarli yutuqlarga erishdi (UNESCO, 2023). Mustaqillikdan keyingi yillarda qabul qilingan qonunlar, dasturlar va xalqaro hamkorlik loyihalari natijasida yuzlab obidalar qayta tiklandi (Hamidova, 2023). Biroq hali bajarilishi kerak bo'lgan ishlar ham talaygina. Eng muhimi, restavratsiya ishlari ilmiy asosda olib borilishi, kadrlar tayyorlash va jamoatchilikni jalb etish zarur (Law of the Republic of Uzbekistan, 2001). Davlat siyosatining izchil davom ettirilishi O'zbekiston tarixiy merosini kelajak avlodlarga butunligicha yetkazish imkonini beradi (Akilova, 2021).

Foydalanilgan manbalar (References):

Akilova, K. (2021). The presentation of historic-cultural heritage as an important aspect of cultural policy of independent Uzbekistan. Problems of Arts and Culture, 78(4). <https://dergipark.anas.az/index.php/pac/article/view/3106>

Dusatova, N. R. (2025). Problems of Preservation and Restoration of Architectural Monuments and Cultural Heritage Sites. International Journal of Artificial Intelligence. <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/6769>

Hamidova, D. (2023). Normative Documents on the Preservation of the Cultural Heritage of Uzbekistan and the Basis of Organizational Systems. EPRA International Journal of Socio-Economic and Environmental Outlook. <https://eprajournal.com/IJSA/article/6022>

Khasanova, M. (2023). Protection of Historical and Cultural Heritage of the Southern Regions of Uzbekistan: Experience and Preservation. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/5160>

Law of the Republic of Uzbekistan on the Protection and Use of Objects of Cultural Heritage. (2001, August 30). Law No. 269-II (as amended). <https://www.eib.org/attachments/registers/135057674.pdf>

UNESCO. (2023). Uzbekistan and UNESCO's strong partnership for the preservation and promotion of world heritage sites. <https://www.unesco.org/en/articles/uzbekistan-and-unescos-strong-partnership-preservation-and-promotion-world-heritage-sites>